

Διοδώρου. Ἄχρι τούτου περὶ τῆς φυλῆς εἰπὼν, ἔντεϋθεν ἕτερον ἕτερόν τι βούλεται λέγειν. Οὐκ ἐκλείψει γὰρ, φησὶν, ἄρχων ἐξ Ἰούδα, καὶ τὰ ἐξῆς. Ἄλλος γὰρ ἄρα Ἰούδας, ἄλλοι δὲ οἱ ἄρχοντες οἱ ἐκ τοῦ Ἰούδα καὶ ἕτερος ἡ προσδοκία τῶν ἐθνῶν, οὐ ἐλθόντος, ἐπέλιπον οἱ ἄρχοντες οἱ ἐξ Ἰούδα. Τίς οὖν ὁ Ἰούδας; ἡ φυλή. Τίνες δὲ οἱ ἄρχοντες; οἱ βασιλεῖς. Τίς ἡ προσδοκία τῶν ἐθνῶν; ὁ Κύριος. Τί οὖν, ἕως τῆς τοῦ Σωτῆρος παρουσίας βασιλεῖς ἦσαν οἱ ἐκ τῆς φυλῆς Ἰούδα; ἀλλ' οὐδεὶς φαίνεται τῶν Ἰσραηλιτῶν ἄρχας μετὰ τὸν Ζοροβάβελ ἐκ φυλῆς Ἰούδα. Πρὸ γὰρ τοῦ Κυρίου φανερώτατα οἱ ἀπὸ Μωδεῖμ τῆς κώμης Ἀσαμιωναῖοι τῆς Λευϊτικῆς φυλῆς τυγχάνοντες, ἤρξαν τούτου λαοῦ, καὶ τελευταῖον ἐβασίλευσαν. Πῶς οὖν σωθήσεται τὸ, Οὐκ ἐκλείψει ἄρχων ἐξ Ἰούδα, καὶ ἡγούμενος ἐκ τῶν μηρῶν αὐτοῦ, ἕως ἂν ἔλθῃ ὃ ἀπίκεται, εἰ μὴ οὕτω νοηθεῖ; ὅτι ἐξ Ἰακώβ οὐκ ἐκλείψει ἄρχων, τουτέστιν ἡ φυλή ἄρχουσα καὶ κρατοῦσα, καὶ μείζων τῶν ἄλλων οὕσα, ἕως ἂν ἔλθῃ ὁ Κύριος. Ὅτι δὲ τὴν φυλὴν, ἄρχοντα λέγει ὁ Μωϋσῆς, ἀλλ' οὐ τοὺς ἐν αὐτῇ βασιλεύσαντας, μαρτυρεῖ ὁ Ἀκύλας, σκῆπτρον εἰρηκῶς, ἀντὶ τοῦ, ἄρχων. Σκῆπτρον δὲ ἡ φυλὴ ὀνομάζεται. Καὶ γὰρ ἀληθῶς τὸ κατὰ τῶν ἄλλων ἀξίωμα διετέλεσεν ἔχουσα ἡ φυλή Ἰούδα τὸν πλείονα χρόνον, καὶ τὸν ναὸν ἔχουσα, καὶ τὴν κιβωτὸν, καὶ κἄσαν τὴν λατρείαν, ἕως ἀπειθήσασα τῷ Κυρίῳ, σὺν ταῖς ἄλλαις ἡγχαλωτίσθη ὑπὸ Ῥωμαίων.

Vers. 11. Δεσμύων πρὸς ἄμπελον τὸν πῶλον αὐτοῦ, καὶ ἐν τῇ ἔλικι τῆς ἀμπέλου τὸν πῶλον τῆς ὄνου αὐτοῦ.

Διοδώρου. Τινὲς φασιν, ἐπειδὴ ὁ Κύριος ἀπέστειλε τοὺς μαθητάς τὸν πῶλον ἀγανεῖν, ἐφ' οὗ καθίσας εἰσηλθὲν εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα, προλέγεσθαι ταῦτα παρὰ τοῦ Ἰακώβ· ἕτεροι δὲ, ὅπερ καὶ ἀληθεστερον κατὰ τὴν ἀκολουθίαν εἶναι δοκεῖ τοῖς πολλοῖς, ὅτι ἄμπελος ὁ Ἰσραήλ· ὁ γὰρ ἀμπελῶν Κυρίου Σαβῶθ, οἶκος τοῦ Ἰσραήλ ἐστίν (Ἦσ. γ, 7)· ὄνος δὲ καὶ πῶλος, οἱ τοῖς κτήνεσι τοῖς ἀνοήτοις ὁμοιωθέντες. Τὰ γὰρ ἔθνη συνῆψεν ὁ Κύριος τῷ ἀμπελῶνι, καὶ προσέδησε τῷ Ἰσραήλ, Ἐτεροὶ δὲ λέγουσι, τὸ δυνατόν τῆς τοῦ Σωτῆρος διδαχῆς εἰς τὸ ἥμερον ἀγούσης τὸ ἐν ἀνθρώποις ἄγριον προλέγεσθαι, καὶ τὸ ἐγκρατὲς τῶν διδασκομένων. Οὐχ οἷόν τε γὰρ πῶλον ἀμπελῶν προσδεσμευθέντα μὴ λυμῆνασθαι τῇ σταφυλῇ. Ἄλλ' ὁ Σωτῆρ, φησὶ, προσδήσει τῇ ἀμπελῶν τὸν πῶλον, οὕτως ἡμερώσας αὐτοῦ τὰ σκιρτήματα, καὶ τὰς τῆς γαστρὸς ἀλόγους ὀρμὰς, ὡς μηδὲν βλάπτεσθαι τὴν ἄμπελον ἐξ αὐτοῦ. Ὅμοιον τῷ, Οὐκ ἐρίσει, οὐδὲ κραυγάζει,

οὐδὲ ἀκουσθήσεται ἐν ταῖς πλατείαις ἡ φωνὴ αὐτοῦ. Κάλαμον συντετριμμένον οὐ κατεάξει, καὶ λίνον τυφόμενον οὐ σβέσει (Ἦσ. κλβ, 2, 3). Ὡσπερ οὖν αὐτὸς ταῦτα, οὕτω καὶ οἱ πρότερον μὲν κτηνώδεις, ὑπὸ δὲ τῆς εἰς αὐτὸν πίστεως φωτισθέντες, δεσμευθέντες πρὸς ἄμπελον, οὐ βλάψουσι. Ταῦτα ἡμεῖς οὐ διίσχυριζόμεθα, ἀλλὰ τὸ φανὲν κρεῖττον τοῖς ἐντυγχάνουσι καταλείψομεν· εἶδέναι μέντοι αὐτοὺς ἀξιοῦντες, ὅτι τοῦ ἀλληγορικοῦ τὸ ἱστορικὸν πλεῖστον ὅσον προτιμῶμεν.

Ibid. Πλουεῖ ἐν οἴνῳ τὴν στολὴν αὐτοῦ.

Διοδώρου. Οὐ μόνον, φησὶ, τοὺς κτηνώδεις ἡμερώσοι, ἀλλὰ καὶ διὰ τῶν ἐναντίων, τάναντια δυνήσονται. Αἷμα σταφυλῆς βάπτει τὰ ἱμάτια. Τούτῳ τῷ αἵματι τῷ βάπτοντι καὶ σπιλοῦντι πλουεῖ, φησὶ, τὴν στολὴν αὐτοῦ. Ὡσπερ πληρῶν τῷ τυφλοῦντι τοὺς ὄφθαλμοὺς τῷ ἐκ γενετῆς τυφλῷ καὶ θάνατον τὸν ἑαυτοῦ, οὐ προσθήκην παρέσχεν, ἀλλ' ἀναίρεσιν τῷ θανάτῳ. Εἰ δὲ τινες αἷμα μὲν σταφυλῆς εἰς τὸ τοῦ Σωτῆρος αἷμα καὶ μυστήρια λάβοιεν, τὴν δὲ περιβολὴν εἰς τὴν σάρκα, δεκτοὶ ἂν εἴεν εὐσεβείας ἕνεκα.

Vers. 16. Δὲν κρινεῖ τὸν λαὸν αὐτοῦ, ὡσεὶ, καὶ μία φυλὴν ἐν Ἰσραήλ.

Διοδώρου. Τοῦτο καὶ τὴν ὀλίγωσιν τῆς φυλῆς δηλοῖ καὶ τὸ δυνατόν. Οὐ γὰρ εἶπεν, ἐπιδώσει ὡσεὶ καὶ μιὰ φυλὴ, ἀλλὰ κρινεῖ καὶ ταῦτα πλήθει πλεῖστον ὅσον ἐλαττωμένης.

Vers. 17, 18. Καὶ γενηθήτω Δὲν ὄφεις ἐφ' ὁδοὺς ἐγκαθήμενος ἐπὶ τρίβου, δάκνων πτέρναν ἵππου· καὶ πεσεῖται ἡ ἵππεὺς εἰς τὰ ὀπίσω. Τὴν σωτηρίαν περιμμένων Κυρίου.

Διοδώρου. Καὶ γενηθήτω Δὲν ὄφεις ἐφ' ὁδοῦ, ἐγκαθήμενος ἐπὶ τρίβου, καὶ τὰ ἐξῆς Ἐνὶ δρευσέ ποτὲ ἡ Δὲν φυλὴ τοῖς τὴν πόλιν Λάϊσαν οἰκοῦσι, καὶ ἐπιστάντες ἀθρόως, πάντας μὲν ἀνεῖλον, αὐτοὶ δὲ τὴν πόλιν ᾤκησαν, ἦν καὶ τῷ ὀνόματι τῆς φυλῆς Δὲν κεκλήκασιν. Ὅπερ προλέγει ὁ Ἰακώβ, ὄφει παραβάλλων δάκνοντι πτέρναν ἵππου· κεῖται γὰρ ἡ Δὲν εὐχάτη πάσης τῆς γῆς αὐτῶν· καὶ τοὺς ἐπ' αὐτῆς πρὸ τούτου, ἵππεϊ πεπτωκότι οὐκ ἐπὶ πρόσωπον, ὥστε ταχέως ἀναστῆναι, ἀλλ' εἰς τὰ ὀπίσω. Ὅν, πολέμου παρόντος, ἀναστῆναι τῶν ἀδυνάτων· πλὴν εἰ μὴ ὁ πάντα δυνάμενος Θεὸς βοηθήσῃ. Τοῦτο γὰρ ἐστὶ τὸ, τὴν σωτηρίαν περιμμένων παρὰ Κυρίου. Οὐκ ἐπειδὴ ἔμελλον τυγχάνειν Θεοῦ βοηθοῦ, ἀλλ' οὕτω πίπτειν, ὡς τὴν τοῦ σώματος καὶ τῆς ἀναιρέσεως ἀπαλλαγὴν, μόνης δέεσθαι τῆς τοῦ Θεοῦ βοηθείας.

FRAGMENTA IN EXODUM

Ex eadem Catena.

CAP. I, vers. 19. Εἶπαν δὲ αἱ μαῖαι τῷ Φαραῶ, οὐχ ὡς αἱ γυναῖκες Αἴγυπτου, αἱ Ἑβραῖαι· τί-

κτουσι γὰρ πρὶν ἢ εἰσελθεῖν εἰς αὐτὰς τὰς μαίας, καὶ ἔτικτον.

Διοδώρου. Ἡ τῶν Ἑβδομήκοντα ἐρμηνεία τὴν ταχυτητα δοκεῖ σημαίνειν τῶν Ἑβραίων γυναικῶν, τὴν κατὰ τὸ τίκειν, φθάνουσαν τὴν παρουσίαν τῶν μαιῶν ἢ δὲ τοῦ Συμμάχου καὶ Θεοδοτίωνος, ὅτι αἱ γυναῖκες τῶν Ἑβραίων ἴσασιν τὴν μαιευτικὴν ἐπιστήμην, καὶ τῆς τῶν μαιῶν παρουσίας οὐ χρῆζονται. Διὸ δὴ αὐταῖς προχωρεῖ καὶ τὸ ζωογονεῖν τοὺς ἀββένους.

CAP. III, vers. 5. Καὶ εἶπε· Μὴ ἐγγίσῃς ὧδε, λῦσαι τὸ ὑπόδημα ἐκ τῶν ποδῶν σου· ὁ γὰρ τόπος, ἐν ᾧ σὺ ἕστηκας, γῆ ἁγία ἐστίν.

Διοδώρου. Τινὲς τὸ, λῦσαι τὸ ὑπόδημα τῶν ποδῶν σου, φασὶ πρὸς Μωσαῖα, ἵνα μὴ τὴν γυναῖκα λαβῶν, κατέλθῃ εἰς Αἴγυπτον, μέλλων τὸν λαὸν ἀναγεῖν, τὸ ἐξῆς ἀναγινώσκοντες, τὸ, ὁ γὰρ τόπος, ἐν ᾧ ἕστηκας, γῆ ἁγία ἐστίν. Ἄλλ' οὐκ ἐπειδὴ ὁ τόπος γῆ ἁγία ἦν, διὰ τοῦτο οὐκ ἐχρῆν λαβεῖν τὴν γυναῖκα σπεύδοντα εἰς τὴν Αἴγυπτον. Ἄλλοι δὲ φασιν, ὅτι ἐπειδὴ τὸ ὑπόδημα ἐκ δερμάτων κατεσκευάσται, νομοθετεῖν δὲ τοῖς ἱερεῦσιν ἔμελλεν ὁ ἀρχιερεὺς Μωσῆς, μὴ μετὰ τοιούτων ὑποδημάτων λειτουργεῖν τῷ Θεῷ ἐν τῇ σκηνῇ, λαλῶν τότε τῷ Μωϋσῆ ὁ Θεός, ἤδη τὸν νόμον αὐτῷ δίδωσι προλαβῶν· οὐκ ἐνθυμηθέντες, ὅτι καὶ πολλὰ ἕτερα τοὺς ἱερεῖς δεῖ ποιεῖν, πολλῶ τούτου ἀναγκαιότερα, ἀπερ ἐχρῆν πρότερον Μωσαῖα προσταχθῆναι ποιεῖν. Καὶ τὸ μείζον, ὅτι τοῦτο αὐτὸ, τὸ λῦσαι τὸ ὑπόδημα, καὶ Ἰησοῦ τῷ τοῦ Ναυὶ φησὶ Μιχαὴλ ὁ ἀρχιστράτηγος. Καὶ οὐκ ἂν εἶποι τις τοῦτο εἰρησθαι τῷ Ἰησοῦ, ἐπειδὴ γυναῖκα ἐπέφερετο εἰς Αἴγυπτον· ὅθεν ἐχρῆν ἐξαγαγεῖν τὸν λαόν· ἢ ὅτι τοιαῦτα νομοθετεῖν ἔμελλεν. Ἰπλόλοιπον ἡμῖν τὴν αἰτίαν εἰπεῖν. Εὐλογημένος εἶ, φησὶ, καὶ εὐλογεῖς καὶ ἀγιαῖεις τὸν τόπον, οὗ ἂν ἐπιθαίνῃς, ἱερεὺς ὢν, καὶ πνευματοφόρος. Αὐσον οὖν τὸ ὑπόδημα ἐκ τῶν ποδῶν σου, ἵνα γυμνοῖς τοῖς ποσὶν ἀγιάσης τὴν γῆν, ἐν ᾗ ἕστηκας· καὶ ὡσπερ ἵνα χρίσης τὸν τόπον, ἐν ᾧ μετ' οὐ πολὺ λαλήσω τῷ λαῷ, οὗ ἱερεὺς ἔσῃ, ἐκ μέσου πυρός. Ταύτη τῇ διανοίᾳ καὶ τῷ Ἰησοῦ ὁ ἀρχιστράτηγος εἶπε, Αὐσον τὸ ὑπόδημα ἐκ τῶν ποδῶν σου (Ἰησ. ν, 16). Ἄφ' οὗ γὰρ, φησὶν, ἐπέθηκες τῆς γῆς, ἣν ὁ Θεὸς ἐπιγγείλατο τῷ Ἰσραὴλ, πεπλήρωσαι πνεύματος. Γυμνοῖς τοῖς ποσὶν ἀγιάσον τὴν γῆν.

CAP. VI, vers. 21. Εἶπε δὲ Κύριος πρὸς Μωϋσῆν· Πορευομένου σου καὶ ἀποστρέφοντος εἰς Αἴγυπτον, ὄρα πάντα τὰ τέρατα ἃ ἔδωκα ἐν ταῖς χερσὶ σου, ποιήσεις αὐτὰ ἐναντίον Φαραῶ· ἐγὼ δὲ σκληρυνῶ τὴν καρδίαν Φαραῶ, καὶ οὐ μὴ ἐξαποστείλῃ τὸν λαόν.

Διοδώρου. Πῶς νοητέον, ὅτι ἐγὼ σκληρυνῶ τὴν καρδίαν Φαραῶ; Ἀπὸ παραινέσεως ἤρξατο ὁ Θεός· εἶτα ὡς ἠπειθεῖ ὁ Φαραῶ, μετρίας αὐτῷ ἐπῆγε πληγὰς. Οὕτως οὖν, καὶ οὐχ ἑτέρως σκληρύνει, τῷ φείδεσθαι, καὶ Μωσαῖως εὐχομένου, τὰς πληγὰς ἀποστρέφειν. Ἐδὲι γὰρ καὶ Μωσαῖα παρκαλοῦντα, τὸν Φαραῶ πείθεσθαι· καὶ τὸν Θεὸν ἀλοῦειν Μωσαῖως, καὶ δεικνύνα· ὅτι μέγιστός ἐστι Προφήτης ὑπὸ Θεοῦ ἀ-

εσταλμένος. Ὁ μάλιστα τὸν Φαραῶ σκληρότερον ἐποίησε. Οἱ γὰρ ἀπειθεῖς παιδευόμενοι μὲν, ἐνδιδόασιν· ἀπαλλαττόμενοι δὲ, σκληροὶ μένουσι, καὶ τῆς σκληρότητος ἀτίος ὁ ἐνδιδούς. Κακία τοίνυν καὶ σκληρότητι ἐσκληρυνε τὴν καρδίαν Φαραῶ ὁ Θεός· ἄλλὰ καὶ τὸ λέγειν τὸν Θεόν, Ἄπόλυσον τὸν λαόν μου ἵνα μοι λατρεύσῃ (Ἐξόδ. ν, 1), σκληρὸν ἐποίησε τὸν Φαραῶ, καὶ ὀργιλώτερον, καὶ πολὺ πλέον τὸ τῶν πληγῶν μὴ συναπολαύειν τοὺς Ἰσραηλίτας. Ἄλλ' οὐ διὰ τοῦτο τὸν Θεὸν ἐχρῆν ἀπὸ μεγίστων ἀρξασθαι πληγῶν, ἵνα μὴ σκληρὸς αὐτὸς νομισθῆ. Κρεῖττον γὰρ διὰ χρηστότητα τοῦ Θεοῦ, τὸ ἀπειθὲς δειχθῆναι τοῦ Φαραῶ, ἢ δι' ἀποτομίαν, ἐλεεῖσθαι μὲν τὸν Φαραῶ, διαβάλλεσθαι δὲ τὸν Θεόν, ὅτι μὴ ἀπο χρηστότητος ἤρξατο.

VERS. 24. Ἐγένετο δὲ ἐν τῇ ὁδῷ ἐν τῷ καταλύματι συνήτησεν αὐτῷ ἄγγελος· καὶ ἐζήτει ἀποκτεῖναι αὐτόν.

Διοδώρου. Οὐχ ὀρῶ πῶς ὁ Ἄγγελος ἀνελεῖν ἐβούλετο τὸν Μωσαῖα, ἢ κατὰ τοὺς ἄλλους ἐρμηνευτὰς, ὁ Κύριος (1), προειδὼς ὅσα δι' αὐτοῦ ποιήσει θαύματα κατ' Αἴγυπτον, καὶ κατὰ τὴν ἔρημον πᾶσαν· πλὴν εἰ μὴ τις, ὅπερ ἀληθὲς ἐστίν εἶποι· ὅτι ὁ μὲν Μωσῆς ἐνόμισε τὸν Θεὸν ὠργίσθαι αὐτῷ, ἐπειδὴ τὸν λαὸν ἀμελητῆ προσταχθεὶς ἀναγαγεῖν, καὶ γυναῖκα καὶ τέκνα ἀπέφερετο εἰς Αἴγυπτον. Διὸ δὴ καὶ ἀπέπεμψεν αὐτῷ τὰ φίλτατα πρὸς τὸν πενθερόν. Ἡ δὲ Σεπφώρα, ἐπειδὴ τὰ παιδιά Μωυσέως ἀπερίτμητα ἦν, ᾤθη τὸν Θεὸν αὐτῷ διὰ τοῦτο ὀργισθῆναι. Ἐβεβαίωσε δὲ αὐτὴν τὴν ὑπόψιν, τὸ τὸν ἄγγελον ἀκούσαντα, ὅτι· Ἔστη τὸ αἷμα τῆς περιτομῆς τοῦ παιδίου τοῦ περιτμηθέντος, ἀναχωρῆσαι. Ἐγὼ δὲ, εἰ τοῦτο ἦν ἀληθὲς, λέγω δὴ ὅπερ ὑπετόπασεν ἡ γυνή, ἀπορῶ τί δὴ ποτε ὁ Ἄγγελος ἀνεχώρησε, μὴ καὶ τοῦ ἑτέρου παιδίου περιτμηθέντος; διὰ τί δὲ Μωσῆς, εἰ διὰ τὸ ἀπερίτμητα εἶναι τὰ παιδιά περὶ τὸ ζῆν ἐκινδύνευσε, τοὺς ἐν τῇ ἐρήμῳ τεχθέντας ἀπερίτμητους κατέλιπεν; ὡστε εἰ καὶ ἡ Σεπφώρα, διὰ τὸ ἀπερίτμητα αὐτῶν μεμενηκέναι τὰ παιδιά, ᾤθη τὸν Θεὸν αὐτοῖς ὠργίσθαι· καὶ ὁ Μωσῆς ἐπειδὴ τὴν γυναῖκα ἔχων καὶ τὰ παιδιά κάτεισιν εἰς Αἴγυπτον, καὶ διὰ τοῦτο ἀπέπεμψε τὴν γυναῖκα. Ἄλλὰ φανερόν, ὅτι τὸν Μωσαῖα δεδοικότα τὸν Φαραῶ, ὡς καὶ ἀντιπεῖν τῷ Θεῷ πέμποντι αὐτόν· τὸ τελευταῖον δὲ ἤξαντα φοβεῖ ὁ Ἄγγελος, ὡς καὶ αὐτίκα ἀναιρήσων, ἵνα ἔχων ἐν νῷ τὸν ἀπὸ τῆς ἀοράτου δυνάμεως κίνδυνον, κραταιονέρω φόβῳ καὶ μείζονι τὸν ἀπὸ τοῦ Φαραῶ φόβον ἐξώσῃται. Οὐ θαυμαστόν δὲ, εἰ ταύτην μὲν τὴν αἰτίαν ἐσιώπησεν ὁ Ἄγγελος, τοῦ δὴθεν ἀνελεῖν ἐθέλειν τὸν Προφήτην, πρόφασιν δὲ τῆς ἀναχωρήσεως ἐλήψε τὸ ῥῆμα τῆς Σεπφώρας. Τοιοῦτον γὰρ τοι καὶ τῷ Βαλαὰμ ἄγγελος ποιεῖ. Τὸ μὲν πρῶτον, κωλύων αὐτόν ἀπελθεῖν καλούμενον ὑπὸ τοῦ Βαλαὰμ· ὡς δὲ ἐπέμεινεν ἐπειγόμενος ἐξορμησῆσαι, τοῦτο μὲν συγχωρήσας, κατὰ δὲ τὴν ὁδὸν φοβῶν αὐτόν, ξίφος ἄμθησας ἔγειξεν εἰς ἀνάφρασιν τοῦ μά-

(1) Κατὰ γε Σύμμυχον καὶ Θεοδοτίωνα. Αὐτοὶ γὰρ, Κύριος ἀντὶ τοῦ, Ἄγγελος, ἐξέδωκαν. Ὁ δὲ Ἀκύλας, Θεός.

τεως· οὐχ ἵνα ἀνέλθῃ, ἀλλ' ἵνα φοβῆσθαι, καὶ τῶν τοῦ Βαλὰκ τιμῶν καταφρονῆσαι παρασκευασθῇ, καὶ τὸ δοκῶν τῷ Θεῷ προτιμήσθαι. Καὶ τοῦτο μὲν οἰκονομεῖ, φησὶ δὲ τῷ Βαλαάμ, "Ὅτι εἰ μὴ ἐξέκλινεν ἡ ὄνος, σὲ μὲν ἂν ἐξεκέντησα (Ἄριθ. xxii, 23), τὴν δὲ ὄνον περιποιησάμην. Ὡσπερ τοίνυν ἐνταῦθα τῆς ὄνου τὴν ἐκκλησίαν, πρόφασιν εἶργχε τοῦ μηκέτι ἀνηρχέειν δοκεῖν, τὸ δὲ ἀληθὲς ἀπειλή, ἦν τὸ γινόμενον καὶ κατάπληξις, δι' ἣν αἰτίαν εἰρήκαμεν· οὕτω καὶ τὸν Μωσέα παραγεγονώς ὁ Κύριος φοβῆσαι, ὡς ἱκανῶς εἶχεν αὐτῷ τὰ τῆς οἰκονομίας, τῆς ἀναχωρήσεως εἴληψε πρόφασιν, τὴν φωνὴν τῆς Σεπφώρας, εἰπούσης, ἔσται τὸ αἷμα τῆς περιτομῆς τοῦ παιδίου.

CAR. VI, vers. 5. Καὶ ὤφθην πρὸς Ἀβραάμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ, Θεὸς ὢν αὐτῶν· καὶ τὸ ὄνομά μου Κύριος οὐκ ἐδήλωσα αὐτοῖς.

Διοδώρου. Ἔστι τὰ τέσσαρα τοῦ ὀνόματος γράμματα ταῦτα, Ἰῶθ, Ἀλῆρ, Ὀῦ, Ἄνε. Τοῦ δὲ αἰεὶ ζῆν, καὶ αἰδῖον εἶνα· Θεὸν, σημαντικὸν ὄνομα τοῦτο. Τοίνυν φησὶ, τὸ ὄνομα τοῦτο, οὐδὲ τοῖς περὶ τὸν Ἀβραάμ ἀπεκάλυψα, ἀλλὰ σοὶ πάντως που. Ἐπειδὴ μὴ ἦν καιρὸς εἰπεῖν τοῖς πατριάρχαις τὸ ὄνομα, ὃ ἐχώριζε τὸν Θεὸν τῶν εἰδώλων. Ἐπειδὴ γὰρ καὶ δαίμονες θεοὶ καὶ κύριοι ὀνομάσθησαν ὑπὸ τῶν θεραπευόντων αὐτούς, τὸ τετράγραμμον ὄνομα ἔδωκεν ὁ Θεὸς τὸ τότε ἀνεκφραστον τοῖς πιστοῖς.

CAR. XX, vers. 5. Ἐγὼ γὰρ εἰμι Κύριος ὁ Θεός σου. Θεὸς ζηλωτῆς, ἀποδιδούς ἁμαρτίας πατέρων ἐπὶ τέκνα, ἐπὶ τρίτην καὶ τετάρτην γενεάν τοῖς μισοῦσί με.

Διοδώρου. Πῶς τοῦτο τὸ ζήτημα λύσωμεν; Ὁ Ἰσραὴλ τετάρτη γενεὰ ἐξῆλθεν ἐξ Αἰγύπτου· τὴν δὲ εἰδωλολατρείαν ἀπὸ τρίτης γενεᾶς ἤρξαντο νοσεῖν. Ἐπειδὴ δὲ ἔμελλον μοσχοποιεῖν ἐν τῇ ἐρήμῳ, προαπειλεῖ καὶ μαρτύρεται, μονονουχί λέγων· Εἰδωλολατρήσατε ἐν Αἰγύπτῳ, τῆς μὲν ἐπιμιξίας ὑμᾶς ἀπειτούσης, τῆς δὲ ἀντισπώσης ὑμᾶς ὠφελείας οὐκ ούσης. Νῦν ἐχωρίσθητε τῶν πλανώντων, ἐθεάσασθε θαύματα κατ' Αἰγυπτίων. Εἰ οὖν καὶ μετὰ ταῦτα εἰδωλολατρήσετε, τὰς τῶν πατέρων ὑμῶν ἁμαρτίας ὑμῖν ἐταγάγω, οὐ τὰς τιμωρίας. Οὐδὲ γὰρ ὦν ἡμαρτον ἐκαῖνοι ἠέκαστε· ἀλλὰ μετὰ τσαύτην εὐεργεσίαν τοῖς αὐτοῖς ἐπιμένοντες, δικαίαν ὀφέξετέ δίκην· ἐπεὶ μηδὲ χρῆ συγγνώμην ὑμῖν, ὡς ἐκαίνοις. Οὐκ οὖν τὸ, ἀποδιδούς ἁμαρτίας πατέρων ἐπὶ τέκνα, οὐ γενικῆς ἐστὶ νομοθεσίας, ἀλλὰ μερικῆς, τοῖς ἐξεληθοῦσιν ἐκ τῆς Αἰγύπτου ῥηθείσης τε καὶ ἐπαχθεισης. Τὸ δὲ, ποιῶν ἔλεος εἰς χιλιάδας τοῖς ἀγαπῶσί με, γενικῆς τε καὶ διηνεκοῦς ἐστὶ τοῖς ἀγαπῶσιν, οὐ τοῖς μισοῦσιν, ὃν ἠγάπησαν οἱ πατέρες. Ὡστε καὶ ἡ ἁμαρτία τῶν πατέρων ἀποδίδεται τοῖς τέκνοις τοῖς διαδεξαμένοις αὐτήν, καὶ τὸ παρὰ Θεοῦ

(1) Προσθετέον ἴσ. ὡδε τὸ, μνησθητι τὴν ἡμέραν τῶν σαββάτων, καὶ τὰ ἐξῆς τὰ περὶ τοῦ σαββάτου, τὰ ἐν τῷ κ' τῆς Ἐξόδ. κεφ. Ἐν αὐτῷ γὰρ παρὰ τῷ κώδ. τὸ δε τὸ ὑπόμνημα οὐ πάνυ προσφύως κεῖται, καθάπερ καὶ ἀλλαχοῦ ἄλλα, ἅπερ εἰς τοὺς ἰδίους μετετέθησαν τόπους.

(2) Οἶμαι δὲ καὶ τὴν τῶν σαββάτων ἑορτὴν μὴ

ἔλεος τοῖς υἱοῖς τῶν ἠγαπητότων αὐτῶν, ὡς καὶ οἱ πατέρες αὐτῶν.

CAR. XXI, vers. 22. Ἐὰν δὲ μάχωνται δύο ἄνδρες, καὶ πατάξωσι γυναῖκα ἐν γαστρὶ ἔχουσαν, καὶ ἐξέλθῃ τὸ παιδίον αὐτῆς μὴ ἐξεικονισμένον, ἐπιζήμιον ζημιωθήσεται· καθότι ἂν ἐπιβάλλῃ ὁ ἀνὴρ τῆς γυναικός· καὶ δώσει μετὰ ἀξιώματος. Ἐὰν δὲ ἐξεικονισμένον ᾖ, δώσει ψυχὴν ἀντὶ ψυχῆς.

Διοδώρου. Ἐὰν γὰρ, φησὶν, ἐξαμβλώσῃ ἡ γυνή, καὶ μὴ ἀποθάνῃ, ἕως ζημίας ἵσταται ὁ κίνδυνος τῷ αἰτίῳ· ἐὰν δὲ τελευτήσῃ, ἕως θανάτου· ἐὰν δὲ ὀφθαλμὸν ἀποβάλλῃ, καὶ συνόλως εἰπεῖν, ὅπερ ἂν ἀπὸ τῆς μάχης ἢ ἐξαμβλώσεως πάθῃ, τὸ αὐτὸ καὶ ὁ αἰτίας. Ἐὰν δὲ περὶ τοῦ βρέφους ὁ λόγος ᾖ, καὶ τοῦ τὸν αἰτίον τῆς ἐξαμβλώσεως ὑφίστασθαι ἢ καὶ τὸ βρέφος, οὐχ ὅρῳ πῶς τραῦμα ἔξει τὸ ἀμβλωθρίδιον. Μὴ ποτε οὖν καὶ ὑπὲρ ὧν πάσχει· τὸ βρέφος, καὶ ὑπὲρ ὧν ἡ μήτηρ ὑφίσταται, κελεύει ὁ Θεὸς τὸν πλῆξαντα κολασθῆναι ἐκεῖνα, ἢ τὸ βρέφος πέπονθεν, ἢ ἡ κύουσα; Διὰ τί δὲ ἂν ἢ ἐξεικονισμένον, δώσει ψυχὴν ἀντὶ ψυχῆς; ἢ πάντως ὡς τοῦ βρέφους τότε δεχομένου ψυχὴν, ὅταν ἐξεικονισθῇ.

CAR. XXXI, vers. 16. Καὶ φυλάξουσιν οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ τὰ σαββάτα, ποιεῖν αὐτὰ εἰς τὰς γενεὰς αὐτῶν. Διαθήκη αἰώνιος ἐμοὶ καὶ τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ, σημεῖόν ἐστιν αἰώνιον· ὅτι ἐν ἑξ ἡμέραις ἐποίησε Κύριος τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, καὶ τῇ ἡμέρᾳ τῇ ἐβδόμῃ ἐπαύσατο, καὶ κατέπαυσε.

Διοδώρου. Ταῦτα καὶ ἀνωτέρω ἐκ μέσου τοῦ πυρὸς ἔφη πρὸς τὸν λαὸν ὁ Θεός. (1) Ἐν δὲ τῷ Δευτερονομίῳ, διὰ τοῦτο, φησὶ, φυλάξῃ τὸ σαββάτον, ἵνα ἀναπαύσῃται ὁ παῖς σου, καὶ ἡ παιδίσκη σου, ὁ βοῦς σου, καὶ τὸ ὑποζύγιόν σου (Δευτ. v, 14). Πῶς οὖν οἱ ἔθνικοι (2) Κρονικοὺς ὀνομάζουσι τοὺς Ἰουδαίους, τὰ τοῦ Κρόνου μυστήρια τὸν Μωσέα φάσκοντες αὐτοῖς παραδεδοκέναι, τὴν τε περιτομὴν καὶ τὸ σαββάτον; οὐ γὰρ διὰ τὸ ἐν ἑξ ἡμέραις πεποιῆσθαι τότε τὸ πᾶν, καὶ τῇ ἐβδόμῃ τὸν Θεὸν παύσασθαι τοῦ δημιουργεῖν, χαίρει τὸ σαββαντον ὁ Κρόνος κατ' αὐτούς, οὐδ' ἵνα τῶν μόχθων ἀνάπαυαν λαμβάνωσιν οἱ οἰκέται, καὶ τὰ ὑποζύγια. Τί δήποτε οὖν, φησὶ, τὸ Σάββατον δέδωκε, καὶ οὐ τὴν Κυριακὴν; ἀλλ' εἰ καὶ ταύτην ἀπονενεμήκει ὁ Θεός, πάντως ἂν εἶπον, ἡλίψ χαίροντα τὸν Μωσέα, δεδωκέναι τὴν Κυριακὴν. Πλίου γὰρ αὐτὴν φασὶν εἶναι "Ἐλληνας· Καὶ ὅλως τῆς ἐβδομάδος ἐκάστην ἡμέραν ἀφορίζουσι τινι τῶν παρ' αὐτοῖς λεγομένων θεῶν. Καὶ πάντως ἂν ἐκεῖνοι τῷ λεγομένῳ Θεῷ τὸν Μωσέα προσκεῖσθαι ἐνόμισαν, οὐ τὴν ἡμέραν οἰκείαν εἶναι νομίζουσι. Τί οὖν; οὐκ ἔδει τοὺς τῷ Θεῷ δουλεύοντας ἑορτῆς ἡμέραν ἔχειν, διὰ τὴν τῶν ἀσεβῶν ἀγνωμοσύνην; καὶ πῶς οὐκ

παντάπασιν ἀπροσδιόνυσον εἶναι. Σάββους γὰρ καὶ νῦν ἔτι πολλοὶ τοὺς Βάκχους καλοῦσι· Πλούταρχ. ἐν τῷ ε' Προβλ. τοῦ δ' τῶν Συμποσιακ. βιβλ. ἐλλειπές δὲ τὸ τοιοῦτον πρόβλημα· καὶ μήποτε ἐν αὐταῖς ταῖς ἐλλείψεσι, καὶ τὸν Κρόνον τοὺς Ἰουδαίους τιμᾶν ὁ αὐτός φησι.

ἀτοπον τοῦτο ; φασὶ δὲ, ἀλλὰ καὶ περιτομὴν ἔχουσιν οἱ Ἰουδαῖοι. Καὶ αὕτη δὲ τῷ Κρόνῳ προσήκει. Πρῶτον μὲν οὐ συνορῶσιν, ἥτι ἐκτέμνει ὁ Κρόνος· οὐ γὰρ περιτέμνει, ἀλλ' ἀνακόπτει, ἀπεκνίαν μὲν προξενῶν ὑπεναντίως τῷ Θεῷ, λέγοντι, Αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε (Γεν. 1, 28), ὃ πληροῦται διὰ τῶν παιδογόνων ὀργάνων· εἰς δὲ ἀρρένομιξίας ἄγων αὐτοὺς, ἀποστερεῖ τοῦ κατὰ φύσιν· ἔπειτα δὲ ἀγνοοῦσιν, ὅτι οὐ Μωϋσῆς νομοθετεῖ τὴν περιτομὴν, ἀλλὰ τῷ Ἀβραάμ ὁ Θεὸς δίδωσι πρὸ τεττάρων ἢ πέντε γενεῶν τῆς Μωϋσέως νομοθεσίας· Ἀβραάμ τῷ ἀπὸ Περσίδος ἤκοντι, ἔνθα Κρόνου οὐδεμίαν μνήμη τυγχάνει. Ἐδει δὲ αὐτοὺς συνιέναι, ὅτι ἐπὶ περιτομῆν καὶ σάββατον τιμᾶ Μωϋσῆς διὰ τὸν Κρόνον, πολλῶν μᾶλλον ἔδει κηρύσσειν αὐτὸν ἐκεῖνον, καὶ τοὺς ἐξ αὐτοῦ μυθευομένους γεγενῆσθαι θεοὺς. Εἰ δὲ τὸ ἐναντίον, καὶ ἀναιρεῖ βωῶν· Κύριος ὁ Θεὸς σου εἰς ἐστὶ (Δευτ. vi, 4)· καὶ, Οὐκ ἔσονται σοι θεοὶ ἕτεροι· καὶ, Οὐ ποιήσεις σεαυτῷ εἰδώλον· καὶ πάλιν, Οὐ ποιήσεις παντὸς ὁμοίωμα, ὅσα ἐν τῷ οὐρανῷ ἄνω, καὶ ἐπὶ τῆς γῆς κάτω (Ἐξῆδ. κx. 3, 4)· καὶ μαχόμενος τῷ θυμῷ τοῦ πολυτέχνου καὶ πολυδόρου Κρόνου, πῶς τὸ σάββατον καὶ τὴν περιτομὴν τιμᾶ δι' ἐκεῖνον, ὃν οὔτε εἶναι φησι, πάσαις ταῖς τῶν ἔθνικῶν δόξαις ἐναντιούμενος ;

CAP. XXXII, vers. 4. Καὶ ἐδέξατο ἐκ τῶν χειρῶν αὐτῶν, καὶ ἔπλασεν αὐτὸ ἐν γραφίδι· καὶ ἐποίησεν αὐτὸ μόσχον χωνευτόν.

Διοδώρου. Τί δήποτε τῷ λαῷ κοινωνήσας Ἀαρῶν

(1) Ἰσ. ἐπιμόνων, ἢ ἐπιμενόντων.

τῆς μοσχοποιίας, οὐ μείζονα κόλασιν ὑπέσχε μᾶλλον, ὡς καὶ ἀδελφὸς ὢν Μωϋσέως, καὶ τῶν θαυμάτων, τῶν διὰ Μωϋσέως ὑπηρέτης ; Ἡ δὲ δὴλον ὅτι τῆς μὲν ἀσεβείας τὸν λαὸν οὐκ ἀπεδέξατο, πολλὴν δὲ καὶ ἄλογον ἰδὼν τὴν ὀρμὴν, ἐπιμένων (1) αὐτῶν καὶ παρακελευομένων χωνεῦσαι καὶ ποιῆσαι θεοὺς, δεῖσας μὴ ποτε αὐτὸς παραιτήσεται, ἐφ' (2) ἕτερον ἔλθοιεν ἄρχοντα, καὶ ὁδηγὸν αὐτοῖς τῆς ἀσεβείας, οὕτω τε τὰ πάντα συγχύσεως πληρωθεῖ· δοκεῖ μὲν αὐτοῖς συντεθεῖσθαι, μελλήσεις δὲ καὶ ὑπερθέσεις ἐπινοεῖν, καὶ τὸ τελευταῖον τῶν γυναικῶν τὰ ἐνώτια σφῶς ἀπαιτεῖ. Φιλόκοσμον γὰρ τὸ γυναικῶν γένος, οὐκ εὐκόλως τῶν εἰς τοῦτο συντελούντων ἀποστερούμενον. Ὡς δὲ καὶ τούτων προετιμᾶτο ἡ ἀσέβεια, καὶ τὰ ἐνώτια ἐν χερσὶν εἶχεν ὁ Ἀαρῶν, χωνεύει μὲν τὸν μόσχον, καὶ γλύφει γραφίδι, καὶ τέως ἂ βούλονται ποιεῖ, τρίβον τὸν χρόνον, ἕως παραγένηται Μωϋσῆς, καὶ πάντα διορθωθεῖ. Τῇ δὲ ἐξῆς θυσιαστήριον οἰκοδομεῖ τῷ Θεῷ, καὶ θυσίαν προσάγει, ὅτι τὸν μόσχον βικασθεῖς ἐποίησε. Σαφέστερον γοῦν Μωϋσῆς μετὰ ταῦτα λέγει τοῖς Ἰσραηλίταις, ὅτι ἐν ἐκείνῳ τῷ καιρῷ, καθ' ὃν ἐμοσχοποίησατο, κούχημ ὑπὲρ Ἀαρῶν τοῦ ἀδελφοῦ μου, ἵνα μὴ ἀποθάνῃ (Δευτ. ix, 20) Πρὸ δὲ τούτου τὸ μέγιστον, προσρῶν ὁ Θεὸς τοὺς ἐξ αὐτοῦ ἁγίους, τὸν Σαμουὴλ, τὸν Ἡλίαν, τὸν Ἰησοῦν, τὸν Ἰωσεδὲκ, Ἰωάννην τὸν Βαπτιστὴν, καὶ ἄλλους μυρίους, ἐτήρησε τὸν Ἀαρῶν τῇ ἱερωσύνῃ διὰ τοὺς ἐξ αὐτοῦ.

(2) Καὶ ἐφ' ἕτερον, ὀρθότερ.

FRAGMENTA IN DEUTERONOMIUM

(Ex eadem Catena Nicephori.)

CAS. I, vers. 1. Οὗτοι οἱ λόγοι οὓς ἐλάγησε Μωϋσῆς, κ. τ. λ.

Διοδώρου. Τὸ προοίμιον διδάσκει τὸν τόπον, ἐν ᾧ ἐλέχθη· πέραν γὰρ φησὶ, τοῦ Ἰορδάνου ἐν τῇ ἐρήμῳ πρὸς δυσμαῖς πλησίον τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης· Ἀκόλας δὲ καὶ Σύμμαχος, ἐν τῇ σμαλῇ τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης· οὕτω γὰρ καλεῖται τὰ μεταξὺ πεδία τῶν τῆς Ἀραβίας καὶ Ἰουδαίας ὁρέων· ἐπισημαίνεται δὲ καὶ τὸν χρόνον.

Vers. 5. Ἐν τῷ πέραν τοῦ Ἰορδάνου ἐν γῆ Μωᾶβ, ἤρξατο Μωϋσῆς διασαφῆσαι τὸν νόμον τοῦτον, λέγων.

Διοδώρου. Ἐπειδὴ ὁ μὲν Θεὸς τὴν δύναμιν ἀπεκάλυπτεν, ὁ δὲ Προφήτης τῇ ἑαυτοῦ γλώττῃ ἐκέχρητο πρὸς παράστασιν τῶν δεδηλωμένων, διασάφησιν λέ-

γει τὴν προφητικὴν φωνήν, οἷα παριστῶσαν τὰ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἐρημένα.

CAP. XXXIII, vers. 6. Ζήτω Ρουβὶμ, καὶ μὴ ἀποθανέτω, καὶ ἔστω πολὺς ἐν ἀριθμῷ.

Διοδώρου. Ἐπειδὴ Ἰακώβ ἀποθνησκῶν κατηράσατο τῷ Ρουβὶμ, λέγων· Ὡς ὕδωρ μὴ ἐκξέσῃς· ζήσεις (Γεν. κlix, 4)· ὁ Μωϋσῆς εὐλογῶν, φησὶ· Ζήτω Ρουβὶμ, καὶ μὴ ἀποθανέτω. Ἀμφότερα δὲ καλῶς. Ὅτε γὰρ πατήρ καταράται· αὐτῷ ὡς τῇ παλλακῇ συνελθόντι, τοὺς ἐξῆς παιδεύων καὶ φοβῶν· καὶ Μωϋσῆς δικαίως εὐλογεῖ μετὰ ταῦτα, ἐπειδὴ μόνος ἐφείσατο τοῦ Ἰωσήφ, ὅτε ἀνελεῖν αὐτὸν ἐβούλοντο οἱ ἄλλοι ἀδελφοὶ αὐτοῦ· Ἀτοπον δὲ τὴν, κατάραν μὲν προχωρῆσαι κατὰ ἡμαρτηκότος, εὐλογίαν δὲ μὴ δοθῆναι κατορθώσατι.